UDK: 37.035:159.9:004

RAQAMLI PSIXOLOGIK XIZMAT SHAROITIDA YOSHLAR VATANPARVARLIGINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Ismoilov Behruz Isroilovich,
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
“Pedagogika va psixologiya” kafedrasi stajyor-o‘qituvchisi

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi, qadriyatlar tizimi hamda jamiyat bilan o‘zaro munosabatlari sezilarli darajada o‘zgarib bormoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning ta’lim, muloqot va axborot almashinuvi jarayonlariga chuqur kirib borishi yoshlarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biriga aylandi. Mazkur jarayon psixologik xizmat tizimi oldiga yoshlarning nafaqat psixologik farovonligini ta’minlash, balki ularda ijtimoiy mas’uliyat, fuqarolik faolligi va vatanparvarlik kabi ijtimoiy-psixologik sifatlarni rivojlantirish bo‘yicha yangi vazifalarni qo‘ymoqda.

Vatanparvarlik shaxsning o‘z Vataniga daxldorlik hissi, uning tarixi, madaniyati va milliy qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi, jamiyat taraqqiyotiga o‘z hissasini qo‘shishga intilishi bilan bog‘liq murakkab ijtimoiy-psixologik hodisadir. Yoshlar ongida vatanparvarlikning shakllanishi oilaviy tarbiya, ta’lim muhiti, tengdoshlar guruhi, ijtimoiy munosabatlar, madaniy qadriyatlar va axborot makoni kabi omillarning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga keladi. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy raqamli muhit yoshlar vatanparvarligini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, psixologik xizmatning mazmuni va shakllarini takomillashtirishni ham talab etadi.

An’anaviy psixologik xizmat shakllari bilan bir qatorda onlayn maslahat, videokonferensiya, masofaviy treninglar, raqamli psixologik-ma’rifiy kontent va elektron ta’lim platformalaridan foydalanish psixologik yordam ko‘rsatish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Bunday vositalardan maqsadli, ilmiy va etik jihatdan asoslangan holda foydalanish yoshlar bilan profilaktik, maslahat va rivojlantiruvchi ishlarni yanada qulay hamda individual yondashuv asosida tashkil etish imkonini beradi.

O‘zbekistonda yoshlarni vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori bilan 2023–2027-yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasi tasdiqlangan. Unda yoshlarning Vatanga sadoqati, ijtimoiy mas’uliyati, milliy qadriyatlarga hurmati va faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirish vazifalari belgilangan.

Shuningdek, 2024-yil 5-noyabrdagi O‘RQ-989-son “Aholiga psixologik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida”gi Qonun psixologik yordamning huquqiy asoslarini belgilaydi. Qonunda psixologik yordam shaxslararo munosabatlarni va ruhiy salomatlikni yaxshilash, shaxsni rivojlantirish hamda ijtimoiy moslashuvni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar majmui sifatida belgilangan. Unda qonuniylik, ixtiyoriylik, inson huquq va erkinliklariga rioya qilish, kasbiy mahorat va axborotning maxfiyligi asosiy prinsiplar sifatida qayd etilgan.

Mazkur maqolada raqamli psixologik xizmatning yoshlar bilan ishlashdagi imkoniyatlari, uning vatanparvarlik, ijtimoiy mas’uliyat va fuqarolik faolligi bilan bog‘liq psixologik sifatlarni rivojlantirishdagi potensiali tahlil qilinadi.

Yoshlarning shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiy-psixologik rivojlanishi, qadriyatlar tizimi va jamiyat bilan munosabatlarini o‘rganish O‘zbekiston psixologiya maktabining muhim yo‘nalishlaridan biridir. M.G. Davletshin, E.G‘. G‘oziyev, V.M. Karimova, G‘.B. Shoumarov, Z.T. Nishonova kabi olimlarning ilmiy ishlarida shaxs psixologiyasi, yosh davrlari psixologiyasi, ijtimoiy-psixologik munosabatlar, tarbiya va shaxs rivojlanishining turli jihatlari yoritilgan.

M.G. Davletshin va hammualliflarning yosh va pedagogik psixologiyaga oid tadqiqotlari shaxsning ontogenezdagi rivojlanishi, yosh davrlarining psixologik xususiyatlari hamda ta’lim-tarbiya jarayonining shaxs rivojlanishiga ta’sirini tushuntirishga imkon beradi. Ushbu yondashuv yoshlarning vatanparvarlik kabi ijtimoiy-psixologik sifatlarini shakllantirishda ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini asoslaydi.

E.G‘. G‘oziyevning shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ijtimoiy muhit bilan munosabatlariga oid qarashlari yoshlarning raqamli muhitdagi xulq-atvori va ijtimoiy faolligini tushuntirishda nazariy ahamiyatga ega. V.M. Karimovaning ijtimoiy psixologiyaga oid tadqiqotlari esa shaxs va jamiyat munosabatlari, ijtimoiy guruhlar hamda shaxsning ijtimoiy muhitdagi faoliyatini tahlil qilish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

G‘.B. Shoumarovning oila, tarbiya va ijtimoiy muhitning shaxs shakllanishidagi o‘rniga oid qarashlari ham yoshlar vatanparvarligini shakllantirish masalasini kompleks yondashuv asosida o‘rganish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, vatanparvarlikni faqat ma’naviy-tarbiyaviy hodisa sifatida emas, balki shaxsning ijtimoiy identifikatsiyasi, qadriyatlari, ijtimoiy mas’uliyati va fuqarolik faolligi bilan bog‘liq kompleks psixologik hodisa sifatida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning huquqiy-metodologik asosini O‘zbekiston Respublikasining psixologik yordam, yoshlar tarbiyasi va ta’lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari tashkil etadi. Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori bilan tasdiqlangan 2023–2027-yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasida yoshlarning Vatanga sadoqati, mas’uliyati va fuqarolik sifatlarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Prezidentning 2024-yil 15-noyabrdagi PQ-393-son qarori bilan o‘quvchi-yoshlarni chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorlash tizimini takomillashtirish, “Vatan taqdiriga daxldorlik tuyg‘usi, faol hayotiy pozitsiya” tamoyili asosida tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish hamda “Jasorat maktablari” faoliyatini yo‘lga qo‘yish kabi chora-tadbirlar belgilangan. 2026-yil 28-yanvarda Vazirlar Mahkamasining 34-son qarori bilan “Uzluksiz ta’lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirish dasturi” tasdiqlandi. Dasturda yagona milliy tarbiya tizimini shakllantirish, “Kelajak soati” mashg‘ulotlarini tashkil etish va raqamli kontentlardan foydalanish kabi yo‘nalishlar belgilangan.

Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan, tizimli, faoliyatga asoslangan va ijtimoiy-psixologik yondashuvlar tashkil etadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv yoshlarning individual psixologik xususiyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari va qadriyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Tizimli yondashuv esa raqamli psixologik xizmat, shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy muhit va vatanparvarlik qadriyatlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqishni nazarda tutadi.

Tadqiqotda nazariy metodlardan ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish va kontent-tahlildan foydalanildi. Empirik yo‘nalishda esa so‘rovnoma, suhbat, kuzatish va psixologik diagnostika metodlaridan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqildi. Raqamli psixologik xizmat shakllari sifatida onlayn maslahat, masofaviy treninglar, interaktiv mashg‘ulotlar, videokonferensiyalar va psixologik-ma’rifiy kontentlar tahlil qilindi.

Raqamli psixologik xizmatni tashkil etishda ixtiyoriylik, maxfiylik, inson huquqlarini hurmat qilish va professionallik kabi etik tamoyillarga rioya qilish muhim metodologik shart hisoblanadi. Mazkur tamoyillar O‘RQ-989-son Qonunida ham mustahkamlangan.

Tadqiqotning empirik qismi Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari o‘rtasida tashkil etilgan bo‘lib, unda 100 nafar talaba-yosh respondent ishtirok etgan. So‘rovnoma yoshlarning vatanparvarlik qadriyatlari, milliy qadriyatlarga munosabati, ijtimoiy mas’uliyati, fuqarolik faolligi hamda raqamli psixologik xizmat shakllariga munosabatini aniqlashga qaratilgan.

So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, respondentlarning 22 nafari (22%) o‘zida vatanparvarlik qadriyatlari juda yuqori darajada, 42 nafari (42%) yuqori darajada shakllanganini bildirgan. 24 nafar respondent (24%) ushbu ko‘rsatkichni o‘rta darajada, 8 nafari (8%) past, 4 nafari (4%) esa juda past darajada baholagan. Shunday qilib, mazkur tanlanmada respondentlarning 64 foizi vatanparvarlik qadriyatlarini yuqori yoki juda yuqori darajada baholagan.

Raqamli psixologik xizmat shakllariga munosabatni o‘rganish natijalarida respondentlarning 72 foizi onlayn psixologik maslahatga, 81 foizi onlayn psixologik treninglarga, 65 foizi videomashg‘ulotlarga, 78 foizi interaktiv raqamli platformalarga va 74 foizi raqamli psixologik-ma’rifiy kontentga ijobiy munosabat bildirgani qayd etilgan.

Mazkur ko‘rsatkichlar tadqiqot ishtirokchilari orasida raqamli psixologik xizmat shakllariga ma’lum darajada qiziqish mavjudligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, onlayn treninglar va interaktiv raqamli platformalarga nisbatan ijobiy munosabatning yuqoriligi ushbu vositalardan yoshlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda foydalanish imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

Tadqiqotning amaliy bosqichida raqamli psixologik mashg‘ulotlardan oldingi va keyingi ayrim ko‘rsatkichlar ham taqqoslangan. Vatanga daxldorlik hissi 68 foizdan 81 foizgacha, milliy qadriyatlarga hurmat 64 foizdan 79 foizgacha, ijtimoiy mas’uliyat 59 foizdan 75 foizgacha, fuqarolik faolligi 52 foizdan 69 foizgacha, raqamli psixologik xizmatdan foydalanishga qiziqish esa 61 foizdan 84 foizgacha o‘zgargan.

Biroq mazkur ko‘rsatkichlarni talqin qilishda metodologik ehtiyotkorlik zarur. Agar ushbu ma’lumotlar nazorat guruhi, standartlashtirilgan diagnostik metodikalar va statistik ahamiyatlilik tahlilisiz olingan bo‘lsa, ularni raqamli psixologik mashg‘ulotlarning bevosita sababiy ta’siri sifatida baholab bo‘lmaydi. Shu sababli ushbu natijalar dastlabki yoki namunaviy ko‘rsatkichlar sifatida qaralishi, keyingi tadqiqotlarda esa eksperimental yoki kvazi-eksperimental dizayn asosida tekshirilishi lozim.

Umuman, natijalar raqamli psixologik xizmatning yoshlar bilan ishlashda qo‘shimcha vosita sifatida foydalanish imkoniyatlari mavjudligini ko‘rsatadi. Bunda raqamli xizmat an’anaviy psixologik xizmatni to‘liq almashtirish vositasi emas, balki uning imkoniyatlarini kengaytiruvchi shakl sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Raqamli psixologik xizmatning yoshlar vatanparvarligini rivojlantirishdagi asosiy imkoniyatlarini quyidagi yo‘nalishlarda umumlashtirish mumkin:

onlayn psixologik maslahat orqali individual ehtiyojlarni aniqlash va psixologik qo‘llab-quvvatlash;

interaktiv treninglar orqali ijtimoiy mas’uliyat, hamkorlik va fuqarolik faolligini rivojlantirish;

raqamli psixologik-ma’rifiy kontent orqali milliy qadriyatlar va ijtimoiy mas’uliyat masalalarini muhokama qilish;

videokonferensiyalar orqali turli avlod va ijtimoiy guruhlar o‘rtasidagi muloqotni tashkil etish;

muntazam psixologik monitoring orqali yoshlarning ehtiyojlari va ijtimoiy-psixologik holatini o‘rganish;

raqamli platformalar orqali refleksiya, munozara va guruhiy psixologik mashg‘ulotlarni tashkil etish.

Shu bilan birga, raqamli muhitda psixologik xizmatning samaradorligi faqat texnologik imkoniyatlar bilan emas, balki kontentning psixologik asoslanganligi, mutaxassisning kasbiy kompetensiyasi, yoshlarning individual xususiyatlarini hisobga olish va axborot xavfsizligini ta’minlash bilan ham belgilanadi.

Raqamli transformatsiya sharoitida psixologik xizmatning mazmuni va shakllari kengayib, yoshlar bilan ishlashning yangi imkoniyatlarini yuzaga keltirmoqda.

Raqamli psixologik xizmat onlayn maslahat, trening, interaktiv mashg‘ulot, psixologik-ma’rifiy kontent va masofaviy muloqot shakllari orqali yoshlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida o‘rganilgan respondentlarning 64 foizi o‘zidagi vatanparvarlik qadriyatlarini yuqori yoki juda yuqori darajada baholagan. Shuningdek, respondentlar orasida onlayn treninglar, interaktiv raqamli platformalar va raqamli psixologik-ma’rifiy kontentga nisbatan ijobiy munosabat mavjudligi aniqlandi. Ushbu natijalar raqamli vositalarning yoshlar bilan psixologik-rivojlantiruvchi ishlarni tashkil etishdagi potensialini ko‘rsatadi.

Oldingi va keyingi ko‘rsatkichlar taqqoslanganda Vatanga daxldorlik hissi, milliy qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy mas’uliyat va fuqarolik faolligi kabi ko‘rsatkichlarda ijobiy o‘zgarishlar kuzatilgan. Biroq mazkur o‘zgarishlarni raqamli psixologik xizmatning bevosita ta’siri sifatida baholash uchun nazorat guruhi, valid va ishonchli psixodiagnostik metodikalar hamda statistik ahamiyatlilik tahlilidan foydalanilgan kengroq empirik tadqiqotlar zarur.

Raqamli psixologik xizmatning yoshlar vatanparvarligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari, avvalo, yoshlarning o‘zligini anglash, ijtimoiy mas’uliyatini kuchaytirish, fuqarolik faolligini qo‘llab-quvvatlash va milliy qadriyatlarni anglash jarayonlarini psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘liq. Shu sababli raqamli vositalarni an’anaviy psixologik xizmat shakllari bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda turli yosh guruhlari, ta’lim muassasalari va hududlar kesimida tanlanmani kengaytirish, standartlashtirilgan psixodiagnostik metodikalardan foydalanish, nazorat va tajriba guruhlarini shakllantirish hamda raqamli psixologik treninglarning samaradorligini statistik jihatdan baholash muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori. “Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”**.** – Toshkent, 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2024-yil 5-noyabrdagi O‘RQ-989-son “Aholiga psixologik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida”gi Qonuni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 15-noyabrdagi PQ-393-son “O‘quvchi-yoshlarni chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorlash tizimini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 28-yanvardagi 34-son “Uzluksiz ta’lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirish dasturini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.

5. O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi. “Jasorat maktabi” — vatanparvar yoshlarni tarbiyalashning zamonaviy maskani. – 2026-yil 8-iyun.

6. Davletshin M.G. va boshq. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent.
7. G‘oziyev E.G‘. Ijtimoiy-psixologik qiyofaning ilmiy-uslubiy asoslari. – Toshkent.
8. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. – Toshkent.
9. U.D. Kadyrov, GU Kadyrov. DRUG ADDICTION AS A SOCIAL-PSYCHOLOGICAL PROBLEM. SCIENCE AND INNOVATION, INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 3 (ISSUE 3), 80-83.
10. U.D. Qodirov, I.I. Khojiboev, A.E. Turakhanov, A.S.Nurmamatov. Psychological Factors In The Development Of Professional Competences Of Trainees Increasing Qualification In The System Of Public Education. European Journal of Molecular & Clinical Medicine 7 (3), 3836-3843.
11. У.Д.Кадыров, К.Х. Авазов. Современные аспекты формирования сознания личности в обеспечении устойчивого развития общества. Интернаука, 53-54.